

10. The New Universal Library. Volume V / London: Corporation Limited, 1927. – 2000 p.
11. Wardle D. English popular education 1780-1970 / D. Wardle. – Cambridge : CUP, 1976. – 197 p.

УДК 378:51:94 (477.51)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛІВ
МАТЕМАТИКИ. З ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ
ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Мухіна О.М.

*Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти імені К.Д. Ушинського*

У статті розглянуто окремі аспекти професійної підготовки вчителів математики та внесок ряду викладачів Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка у формування професійної культури вчителів України.

Ключові слова: професійна культура вчителів математики, Чернігівський державний педагогічний інститут імені Т.Г. Шевченка, історія професійної освіти

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ
УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ. ИЗ ИСТОРИИ ЧЕРНИГОВСКОЙ
ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ**

Мухина О.М.

В статье рассмотрены отдельные аспекты профессиональной подготовки учителей математики и вклад ряда преподавателей Черниговского государственного педагогического института имени Т.Г. Шевченко в формирование профессиональной культуры учителей Украины.

Ключевые слова: профессиональная культура учителей математики, Черниговский государственный педагогический институт имени Т.Г. Шевченко, история профессионального образования.

PROFESSIONAL CULTURE OF TEACHERS OF MATHEMATICS. HISTORY CHERNIGIV HIGH SCHOOL

Muhina O.M.

The article discusses some aspects of vocational education mathematics teachers and contribution of professors Chernihiv Pedagogical Institute T.G.Shevchenko to the formation of professional culture mathematics teachers in Ukraine.

Key words: professional culture mathematics teachers, Chernihiv Pedagogical Institute named after T.G. Shevchenko, the history of vocational education

Постановка проблеми. Аналіз науково-педагогічної спадщини окремих викладачів Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка в контексті формування професійної культури вчителів математики.

Саме від діяльності педагога залежить якість навчання і виховання молодого покоління, а отже, формування майбутнього інтелектуального й духовного потенціалу країни. У зв'язку з цим актуальною є проблема забезпечення шкіл компетентними кадрами, які характеризуються високим рівнем культури в цілому й професійної зокрема. Однією з важливих складових освітнього процесу є математична освіта – не лише як частина науки математики, а й необхідний чинник набуття високої кваліфікації в багатьох галузях діяльності. Оскільки реформування освіти зумовлює вивчення та осмислення історичних надбань української педагогічної науки й практики, актуальним є звернення до кращого досвіду підготовки вчителів математики, зокрема в контексті регіональних досліджень.

Проблему формування професійної культури вчителів математики розглядали увагу численні науковці. Наведемо далеко не повний перелік авторів: загальнопедагогічні аспекти досліджено у роботах А.М. Алексюка, В.В. Давидова, Л.В. Занкова, Н.Ф. Тализіної; формування методичної культури – в працях О.М. Астряба, Г.П. Бевза, М.І. Бурди, М.І. Махмутова, З.І. Слєпкань, Т.М. Хмари; проблеми формування професійної культури при викладанні фахових дисциплін досліджував Г.О. Михалін, формування інформаційної культури –

М.І. Жалдак. Проаналізувавши досвід різних країн, дослідження в історичному плані провів П.Я. Касярум. Проте в аспекті регіональних досліджень ця проблема залишається недостатньо вивченою.

Мета дослідження: висвітлити внесок викладачів Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка у формування професійної культури вчителів Чернігівщини та України.

Культура (лат. cultura – виховання, розвиток) – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають досягнутий рівень розвитку суспільства й людини. Під культурою розуміють рівень освіченості й вихованості людини, а також оволодіння певною галуззю діяльності [2, с. 182]. Розумітимемо під *професійною культурою вчителя математики* сукупність його практичних, матеріальних і духовних надбань, що визначають якість його професійної діяльності. Це складне інтегративне утворення, що складається з низки компонентів: математичної, педагогічної, психологічної, методичної, мовної, інформаційної культури вчителя тощо.

Успішне вирішення задачі формування основ професійної культури вчителя математики можливе за умови професійно спрямованого навчання фахових дисциплін. Г.Є. Перевалов під професійною спрямованістю в навчанні майбутніх учителів математики розуміє ґрунтовний розгляд зв'язків предмета, який вивчається, із шкільною математикою, глибоке й усебічне вивчення всіх понять, ідей і фактів, що стосуються шкільної математики [4, с.11].

Праці, пов'язані з викладанням математики в середній школі та зв'язків вищої математики зі шкільним курсом, займають значне місце в науково-бібліографічній спадщині викладачів Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка (В.М. Боровик, Л.М. Вивальнюк, І.В. Зайчено, Л.М. Кобко, В.М. Костарчук, М.М. Мурач, Е.В. Рафаловський, О.І. Соколенко З.Г. Шефтель та ін). Слід відзначити їх плідну працю з написання посібників для факультативних занять, які тільки-но входили в практику роботи школи і були передвісниками класів і шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів [7, с. 3-5]. В.М. Петрову належать перші в Україні публікації із проблем проведення факультативних занять із математики; він є автором 4-х перших навчальних діафільмів із математики для середньої школи,

випущених у 1967 р. Укркінохронікою на замовлення Міністерства освіти УРСР [3, с. 65].

У перших працях, присвячених навчанню фахових дисциплін учителів математики, під професійною спрямованістю навчання розуміли формування математичної культури, тобто ґрунтовне засвоєння ними основ шкільного курсу математики в процесі навчання фахових математичних дисциплін. З часом з'являється розуміння того, що навчання фахових математичних дисципліни важливе для формування інших компонентів професійної культури вчителя математики. Дійсно, вивчення фахових математичних дисциплін повинно забезпечити не лише високий рівень математичної культури вчителя математики, але й водночас сприяти формуванню його методичної культури, щоб він *умів навчати* на необхідному рівні строгості й абстрактності.

Вагомий внесок у формування професійної культури вчителів математики Чернігівщини та України зробили викладачі ЧДП імені Т.Г. Шевченка. Протягом багатьох років основним підручником з алгебри в більшості педагогічних інститутів України був «Курс вищої алгебри» професора В.М. Костарчука (співавтор Б.І. Хацет), а згодом – «Алгебра і теорія чисел» (співавтори С.Т. Завало та Б.І. Хацет). У цілому автори вирішили складне завдання: не перевантажуючи надмірно текст підручника, висвітлити сучасні погляди на предмет алгебри, виховувати теоретико-числову культуру, необхідну майбутньому вчителю для глибокого розуміння цілей та завдань і основного шкільного курсу математики, і факультативних курсів.

Зміцнення інтересу до матеріалу, формування педагогічної культури може бути досягнуто завдяки стимулам, пов'язаним не лише зі змістом, а й із методами активного, зокрема проблемного, навчання. У 60-70 рр. минулого століття педагогічна наука збагатилася розробкою психолого-дидактичних проблем формування мислення у процесі навчання учнів. Активізація розумової діяльності та методика формування параметрів мислення на матеріалі навчальних предметів стали стрижнем методичних досліджень і практики роботи вчителів. Навчати учнів за такими методиками міг лише вчитель, який сам навчався у викладачів, що вчили аналізу, виділення головного, встановлення зв'язків із попереднім матеріалом, перспективних ліній того, що вивчається, тощо. У цьому контексті доречно згадати досвід викладацької діяль-

ності ректора Чернігівського педагогічного інституту В.М. Костарчука. Згідно з його методикою навчання, на кожну лекцію студенти мали повторити вивчене раніше, що пов'язане з наступним матеріалом, ознайомитися з основними питаннями майбутньої теми, а тому на лекції вони були не пасивними слухачами, а відкривачами нового під керівництвом викладача. Наведемо один з відгуків про викладацьку діяльність професора Костарчука. «Його лекції з математичного аналізу вражали мене науковістю, чіткістю і послідовністю викладеного матеріалу, дохідливістю прочитаного. Здавалося, що він читає їх на одному диханні, не заглядаючи ні в які «шпаргалки». Я був захоплений талантом лектора. Мені хотілося знати більше й глибше. Неодноразово я звертався до нього із запитаннями, і не було випадку, щоб він не звернув на них уваги. Після успішної здачі колоквиуму Віктор Миколайович запропонував навчатись за індивідуальним планом під опікою ще одного чудового вчителя Ройтберга Якова Абрамовича. Віктор Миколайович був учителем і мого шкільного вчителя Олександра Никоновича Костюка. Так, дякуючи долі, познайомив мене із трьома видатними і шанованими мною вчителями, я увійшов у світ математики, у якому «живу» понад сорок років», – пригадує В.О. Швець, завідувач кафедри математики і теорії та методики навчання математики НПУ ім. М.П. Драгоманова [5, с. 25].

Значну увагу на формування професійної, загальної культури педагогів звертав професор ЧДП імені Т.Г. Шевченка Л.М. Вивальнюк. Слушність і закономірність гуманістичного та патріотичного виховання молоді він підкреслював у передмові до посібника «Елементи історії математики» [1, с. 3]. Формування культури педагогів відбувається й під час вивчення історії науки. Як зазначав Л.М. Вивальнюк, учні краще усвідомлять, що математику «робили» живі люди зі своїми характерами, нахилами, уподобаннями, світосприйняттям; математика «творилася» не за зачиненими дверима. Розкрити красу й велич науки математики, показати внесок учених у розвиток математичної науки – важливе завдання науковця, викладача, педагога.

Висновок. Формування професійної культури вчителя – складний і багатогранний процес. Досвід показує, що формування професійної культури пов'язане не лише зі змістом, а й із методами навчання, особистістю викладача, здатного захопити своєю справою майбутніх

учителів. У цьому контексті доцільним є ознайомлення з діяльністю викладачів, на науково-педагогічному доробку яких відбувалося становлення української наукової думки та педагогічних кадрів.

Перспективою досліджень є аналіз діяльності освітян Чернігівщини й обґрунтування їх внеску в розвиток математичної освіти України.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вивальнюк Л.М., Ігнатенко М.Я. Елементи історії математики: навч. посіб. для слухачів малих академій наук / Л.М. Вивальнюк – К.: Б.В., 1996. – 178 с.
 2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
 3. Зайченко І.В. До питання про математичну школу Чернігівського державного педагогічного інституту - університету імені Т.Г. Шевченка / І.В. Зайченко // Вісник Чернігівського державного університету імені Т.Г. Шевченка. – Серія: Педагогічні науки. – Вип. 93. – Чернігів, 2011.
 4. Михалін Г.О. Професійна підготовка вчителя математики у процесі навчання математичного аналізу / Г.О. Михалін – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – 320 с.
 5. Швець В.О. Мій учитель – Віктор Миколайович Костарчук / В.О. Швець // Вісник Чернігівського державного університету імені Т.Г. Шевченка. – Серія: Педагогічні науки. – Вип. 60. – Чернігів, 2009.
- Державний архів Чернігівської області**
6. Спр. 774 Звіти факультетів і кафедр інституту за 1976 – 1977 н.р. Ф. Р-1553 Петров Віталій Максимович. Особовий фонд.
 7. Спр. 78 Допомога математичних кафедр інституту школам в проведенні факультативних занять 1971 р.